

ПОСЛЕДЊИ ТРИК ПЕТРА МИЛОШЕВИЋА

(Петар Милошевић: *Трик-роман*, Агора, Зрењанин – Нови Сад, Задужбина Јакова Игњатовића Будимпешта, 2021)

Трик-роман Петра Милошевића (1952–2021), објављен у години његове смрти, типичан је пример савременог професорског романа. Ослањајући се на књижевну традицију од Хомера до Естерхазија, Петар Милошевић пише трик-роман о трик-романима, оним делима „чији аутор тобожњим пронађеним рукописом или другим приповедачким поступцима (триковима) ствара илузију да је његова књига само копија, превод, издавачка редакција неког – обично фиктивног – оригинала“. Да би дефинисао трик-роман, Милошевић „реактивира“ постмодерне технике поигравања с текстом – трансформисање књижевног текста у други вид дискурса, и обрнуто, креирање различитих могућности читања текста, лажни документаризам, односно феномен *пронађеног рукописа*, роман о роману и роман у роману.

Рођен у Калазу, месту између Будимпеште и Сентандреје, песник, прозни писац, књижевни критичар и преводилац,¹ професор српске/српскохрватске књижевности на Славистичкој катедри Универзитета Етвеш Лоранд у Будимпешти, остаје на трагу претходних романа у којима приказује двојност сопственог идентитета – у виду Петра Милошевића и Milosevits Péter-a. Уз њих, у *Трик-роману* до изражаја долази и други двоструки идентитет Милошевића – универзитетског професора који је истовремено и романописац: „Везу између ормана и прозе спознао сам када сам у некој критици прочитао о себи да ја као универзитетски професор пишем ‘професорске ормане’. Као Милорад Павић и Умберто Еко.“ Појава „мандарина постмодерне“² у *Трик-роману* није нимало случајна. Међу тридесет три референтна текста које Милошевић даје као примере трик-романа, налазе се и *Име руже* Умберта Ека („пронађен рукопис о истрази

¹ Истаћи ћемо Милошевићеве преводе романа *Кајџијан Прљави Фред* и *Три мускејџара у Африци* П. Хауарда (Rejtő Jenő, 1905–1943), културних авантуристичко-хумористичких дела мађарске књижевности (која су стекла статус класика петпарачке прозе), чији утицај примећујемо у *исцртажном* слоју *Трик-романа*. И у Рејтеовом стваралаштву Милошевић увиђа елементе трика – „писац на крају првог поглавља предаје реч једном од главних јунака, те одатле роман потиче из пера тог лика“.

² Поред њих, Милошевић и Борхеса сврстава међу мандарине постмодерне и посвећује му седму фусноту у којој развија причу о њиховом мистификованом сусрету. Сусрет пронађен на шпанском сајту Милошевић преноси стилем Гугл преводиоца, видевши себе као реалну личност – студента који Борхесу даје рум из плетене хипи торбе. Милошевић се овде поиграва с Аристотеловим појмовима *мојућеи* и *веровајћнои*, пошто до краја остаје непознато да ли је професор Ласло Хадровић темељно проучавао Киша и да ли је Борхес заиста икада посетио Будимпешту. Хорхеа Луиса Борхеса, професора енглеске књижевности на Универзитету у Буенос Ајресу, такође бисмо могли сматрати аутором професорског криминалистичког жанра – с Адолфом Бјој Касаресом 1942. објављује збирку криминалистичких прича *Шест проблема за дон Исидра Парогију*.

за једним изгубљеним рукописом“) и *Хазарски речник* Милорада Павића („документ о хазарској полемици, размештен у облику лексикона“).

„Белешке“, односно сам садржај Милошевићевог романа уоквирен књижевнотеоријском студијом, читаоцу су презентоване кроз тридесет и три поглавља, асоцијативно повезана с триковима које њихови аутори користе у писању (и живљењу). У осмој белешци – „Највећи прозни писац“ – у Милошевићев факултетски кабинет стиже аутор романа *Велика вода* и доноси струк руже секретарици. Коврцави човек-медвед (македонски писац Живко Чинго, што закључујемо само по узгред споменутом наслову романа), на Умберта Ека, осим по ружама и физичким димензијама, асоцира и преко мотива *шибица*. Шиблица која остаје заглављена у пишевом уху може бити скривена алузија на Екове колумне писане за магазин *L'Espresso* у интервалу од 1985. до 2016. године – *La bustina di Minerva* (*Минервина сваштара*),³ због свог ограниченог обима назване према марки шиблица „минерва“, на чијој унутрашњој страни поклопца је било могуће написати кратку белешку. Одлазак Чинга у лифт Милошевића подсећа на гурање великог ормана у мали – што он асоцијативно повезује с *великим ђисцима* и „професорским орманима“ Ека и Павића.

У десетој белешци названој „Кестенов лист у пасуљу“, чија се радња одвија у кући Милорада Павића у Београду, књижевне алузије су знатно јасније. У кући „једног славног писца трик-романа“ све подсећа на његов теоријски и књижевни опус: „стилски намештај (барок, рококо, класицизам), уљани портрети на зиду, плус један бидермајерски сточић с разним пићима“. Поред тога, у стану нема никога осим два руска хрта, чије појављивање Милошевић одмах цитира са „Милорад Павић: *Руски хрт* (Београд, 1979)“. Премда је у осмом поглављу ауторово научна функција била есејистичка (написао је поговор за мађарско издање *Велике воде*), у десетом је преводилачка – Петар Милошевић као преводилац Павићеве *Последње вечере* на мађарски језик истиче сцену „када главни јунак седи у кафанској башти и једе чорбаст пасуљ заједно са лишћем које пада у тањир“. Ово писца доводи до закључка да је „и Гете клопао пасуљ док је писао *Фауст*“, због чега одлучује да споји стварност и фикцију, живот и литературу, и код „Веслача“ окуси пасуљ са додатком свежег кестеновог лишћа. Како живот и литература нису исто, књижевни јунак радо једе лишће, док је писац у животу гадљив.

Трик-роман такође остаје, у извесној мери, и на трагу деветнаестовековних професорских *kulturhistorischen* романа. Петар Милошевић развија паралелну причу о римском граду Аквинкуму – његовој историјској прошлости, ауторовом свакодневном животу у њему и мистификованој причи о везама Аквинкума и родног Калаза. Поред ликова великог архитекте и сараднице археолошког института, појављују се и приповедачеви бака и син, који плету повесну мрежу око Аквинкума. Лајтмотив ових поглавља јесте *музика*⁴ – бакино певање је у младости бележио фонограф сакупљача народних умотворина, док син покушава да реконструише звук пронађених старовековних

³ Избор из Екових текстова написаних у овој рубрици између 2000. и 2015. године на српском језику је објављен 2016. године под називом *Pape Satán Aleppe: хронике флуидног груштва*, у издању београдске „Геопоетике“.

⁴ Седамнаеста белешка, „Музичарка из старог века“, директно је инспирисана музичким слојем романа *Судбина и коментари* Радослава Петковића, односно – Елија Сабина представља далеки одјек Петковићеве јунакиње Катарине Ризнић.

водених оргуља на којима је свирала Елија Сабина. Одјеци древног у савремености представљају трусно подручје *Трик-романа*, тежња да се чује мистериозна мелодија у позадини фонографског снимка довела је до уништења постојећег записа, док је карневалска ноћ музеја у Аквинкуму приказана с елементима Другости, мистичног и оностраног искуства. Натприродно је у Милошевићевом роману замишљено као магловита оквирна прича о калашким вештицама које се појављује у различитим историјским епохама, па и током посете Милоша Црњанског Сентандреји 1923.

И, наравно, рукопис. Преплитање мотива универзитетске наставе, научног и књижевног живота с Аквинкумом у прошлости и садашњости одвија се преко мистификације – потраге за изгубљеним и непознатим рукописом Луке Милованова Георгијевића, пештанског учитеља и Вуковог претходника у реформи српске азбуке и правописа. Насупрот заблуди да постмодернизам *измишља* феномен изгубљеног рукописа, Петар Милошевић се окреће традицији овог древног књижевног трика, и проналазак Георгијевићевог рукописа повезује са Сервантесовом мистификацијом у деветом поглављу *Дон Кихота*. Пиљарница у Аквинкуму по узору на пијаци у Толеду аутору доноси рукопис за који је мислио да је измишљотина непознате колегинице која га је након конференције зауставила код лифта Филолошког факултета у Београду:

Лука је замоћивавао у харџије ђечено месо и кобасице, но када је касније Вук Сџефановић Караџић шпражио шексџи [Опита] да ја шџамџа у Бечу, Лука је гошџерао рукоџис, а умусане харџије заменио чисџима. [...] Досад нико није знао да умусане харџије Лука није унишџио, неџо је на њиховој џолеџини најџисао свој аџџобиџрафски роман.

Георгијевићев сусрет са калашком вештицом, након ког напрасно оглуви (што историја не бележи на истоветан начин, чиме се потврђује да је фикција истинитија од историографије јер приказује оно вероватно и нужно), повезан је са фреском плаве чесме пронађене у Аквинкуму. Под утицајем психоактивних супстанци доброћудна бака-вештица приповеда робинзонијаду о древном бегу секте калашких вештица, чији су симбол препознавања плаве минђуше, а свети циљ обнављање плаве чесме.

Делимично разрешење мистерије изгубљеног рукописа аутора враћа у академски слој романа. Седам дана боравка у болници због повреде ноге директна је алузија на Манов *Чаробни бреј*, а након тромесечног боловањаведеног у „кули од слоноваче“;⁵ Милошевић-професор поново долази на посао и затиче трик који му приређују студенти који похађају семинар о трик-роману и имају задатак да напишу један. Тиме се затвара круг трик-романа о писању трик-романа, изгубљеном (и више пута случајно пронађеном) рукопису, универзитетској настави, академском животу, свакидашњици и прошлости Аквинкума, као и његовој мистериозној вези с Калазом.

Последњи роман Петра Милошевића својим триковима и (интер)текстуалним игравањима успешно повлачи линије, везе и нити између српске, мађарске и светске књижевности, историје и актуелног тренутка, личног и професионалног живота писца-професора и његових вишеструких идентитета, чиме се крунише и окончава један опус, али и етапа у развоју постмодерног професорског романа у српској књижевности.

⁵ Током боловања појављује се и фигура мајке која неодољиво подсећа на мајку Данила Киша – Милицу, која губи илузију о књижевности и поставља круцијално питање модерне поетике – како писац зна оно о чему приповеда.